

Fig. 1. Kirken set fra nordøst. HW fot. 1997. - Nordostansicht der Kirche.

HOLSTEBRO VALGMENIGHEDSKIRKE

Kirken er indviet palmesøndag 1885. Menigheden var stiftet 1883 og fungerede som filial af Bøvling valgmenighed, indtil den 1888 opnåede anerkendelse som selvstændig valgmenighed. I protest mod Arboe Rasmussen-sagen trådte kirkens første præst, Morten Larsen (1851-1936), 1914 ud af folkekirken og blev fulgt af menigheden; kirken havde herefter status af frimenighed, indtil den 1966 igen blev valgmenighed.

Bygningen, der ligger på en banke ud mod Skolegade, er orienteret nord-syd og er opført 1884-85 under ledelse af bygmester Andreas

Bentsen, Vallekilde. Sit nuværende udseende har kirken fået efter en ombygning 1905-06 ved arkitekt Carl Brummer, hvorved der blev tilføjet et kor i syd og et tårnparti i nord.

Den oprindelige bygning, svarende til det nuværende skib, er opført af røde mursten i nyromanske former med fem rundbuede vinduer i hver langside. Bygningen stod i blank mur, og forsamlingsalen kunne rumme ca. 300 mennesker. Indgangen var som nu i nordgavlen, der under gesimsen prydedes af stigende rundbuer. Over gavlen hang klokken i en lille, tømret *†tag-rytter* med pyramidespir. Kirken beskrives i

Fig. 2. Indre set mod syd. HW fot. 1997. - *Kircheninneres gegen Süden.*

Højskolebladet 1906 som meget uanselig; indvendig var 'hverken buer eller hvælvinger, kun det allernødvendigste, en tarvelig prædikestol og simple bænke uden mindste kirkeligt præg'. Et længdesnit, tegnet af Andreas Bentsen, viser dog et loft med åben tagstol.

Ved *ombygningen 1905-06* forlængedes kirken mod syd med et korafsnit. Dette fremtræder i det indre som en halvcirkulær apsis, dækket af et halvkuppelhvælv og flankeret af små hjørnerum, hvoraf det sydvestre tjener som præsteværelse. Koret åbner sig mod rummet med en stor rundbue. I nord opførtes to kvadratiske *tårne* i romanske stilformer med søjledelte glamluller og med pyramidespir over en kraftig tandsnitsgesims. Tvillingetårnene har ligesom den samtidige Eliaskirke i København sine dan-

ske forbilleder i Tveje Merløse og Fjenneslev. Over den granitindfattede, rundbuede dør med udhugget Jesumonogram i slutstenen, har facaden en stor, korsdelt roset i granit, prydet af udhuggede, skønvirkeagtige bladranker; i centrum ses en oprakt hånd mellem sol og halvmåne. Den nu hvidkalkede kirke, hvis langsider fagdeles af stræbepiller, er tækket med skifer, bortset fra tårnene, der er hængt med tegl og har blytækte spir med knopper. Det enkle rum dækkes af et tredelt, buet, brunbejdset kassetteloft. Gulvet består af hvidskurede planker. Koret er hævet to trin over skibet.

Kirkens *inventar* stammer i hovedsagen fra udvidelsen 1905-06 og er gennemgående udført efter tegninger af arkitekt Carl Brummer i en enkel, historicerende skønvirkestil. Det er farve-

Fig. 3. Indre set mod nord. HW fot. 1997. - *Kircheninneres gegen Norden.*

sat i lyse grå toner med anvendelse af rødt og guld på skæringerne. Ved indretningen 1906 blev alt træværk farvesat med kraftige grønlige og brunlige farver ved maleren Johannes Kragh.

Det murede *alterbord* har senromanske former med mønstermurede cirkelkors. *Alterprydelsen* er et maleri, *Fodvaskningen* (fig. 6), signeret »J S 1907« for Joakim Skovgaard (olie på træ). Det viser Jesus knælende med seks apostle, alt i overvejende gråbrune farver, Jesus dog med rød kappe. Rammen, i rusticeret egetræ, udgøres af en bred profil med kantende, krabbebladsagtige vinger og oventil en krenelering omkring medaljon med Kristusmonogram. Fra de fire hjørner udspringer kvadratiske plader med småmalerier af engle, som forneden bærer hhv. brød og

vin, foroven hhv. kors og krone. Under billedet en inskription med indskårne versaler: »Faar jeg dig ikke vasket, har du ikke lod med mig« (Joh. 13,8) og »I kalde mig Lærer og Herre, og I tale ret, thi jeg er det. Dersom altsaa jeg, Herren og Læreren, vasker eders Fødder, så bør I ogsaa vaskes hverandres Fødder« (Joh. 13,13-14). En næsten tilsvarende maleriramme har Skovgaards alterbillede fra 1909 i Gørlev valgmenighedskirke (DK Holbæk 1213-15). Det oprindelige *alttermaleri*, en kopi efter Carl Blochs Påskemorgen, er nu ophængt på vestvæggen.

Altersølvet er fra midten af 1900'erne, ganske enkelt og mærket »C. C. Hermann«, med guardeinmærke for J. Sigsgaard (1932-60). En *†*oblatæske er bortstjålet. Et sæt *alterstager* (57 cm høje) fra o. 1900 er i nygotisk stil med krene-

lering, et andet (37 cm høje) er fra 1953 og har balusterskafter; på foden indgraveret: »Holstebro Frimenighedskirke 1953«. Nyere syvstagede.

Døbefonten (fig. 4-5) er for kummens vedkommende romansk, fra o. 1175, et i Jylland enestående stykke skånsk stenhuggerarbejde i lysgrå sandsten,² 92 cm høj inkl. en granitfod, der vistnok er fra 1935. Ved opstillingen i kirken 1885 har kummen foroven fået afbanet ca. 10 cm

Fig. 4. Døbefont, romansk, af sandsten, skånsk stenhuggerarbejde (s. 320). HW fot. 1998. - *Romanische Sandsteintaufe, eine schonische Steinmetzarbeit.*

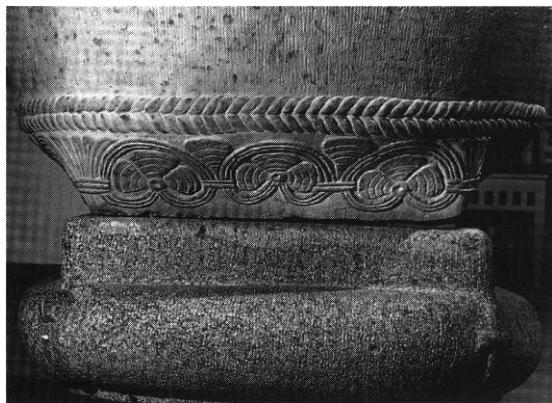

Fig. 5. Døbefont, palmetmotiv på kummens underdel (s. 320). HW fot. 1998. - *Romanische Sandsteintaufe, Palmettenmotiv am Unterteil der Kupp.*

af mundingsranden, så dens højde nu er 51 cm; tv. 80 cm. Kummen er cylindrisk med svagt udadskrånende og konvekse sider samt en lav underdel, der ved fire skrå segmentsnit formidler overgang til kvadratisk form som anpasning til den nu manglende, oprindelige fod. Mens selve kummesiden er glat, er langs mundingsranden bevaret det meste af den palmetfrise, der karakteriserer de såkaldte palmetfonte, til hvilken type kummen hører. En dobbelt rebstav afgrænser kummesiden fra underdelen, hvorpå palmetmotivet er gentaget i en let varieret, trebladet form (fig. 5). Fordybningen, nu 27 cm dyb, følger kummens form og har tydelige, ret grove spor efter forarbejdningen (bl.a. med pikhammer) samt midt i den let hulede bund et udtømmingshul (tvm. 4 cm). Kummen tilhører palmetfontenes såkaldte Hylliegruppe og har sine nærmeste paralleller i Glemminge (ved Glimmingehus) og i Farum ved København (DK *Frborg* 2496).³ Den sidste er blandt ti til Sjælland indførte skånske døbefonte.⁴ Fontekummen, hvis skånske afstamning tidligst er erkendt 1990,⁵ er en gave fra herregården Nørre Vosborg⁶ og skal have stået på den herunder hørende tomt for Skærum f.kapel (Ulfborg sogn og hrd.).⁷ Opstillet midt for koret, neden for korrinnene. I årene 1906-35 var fonten ude af brug og henstillet ved korets østvæg. I disse år tjente en *døbefont af cement, skænket ved kirkens genindvielse 1906 af tømmerhandler Poul Andersen og hustru og opsat samme sted som den nuværende font. Nu i den danske børnehave i Kappel, Sydslesvig.

Dåbsfadet, tv. 81 cm, er glat med en stjerne i bunden; et dåbsfad, tv. 42 cm, benyttet 1906-35 i den daværende font, opbevares ved kirken. Dåbskanden fra 1903 er i sølvplet, 34 cm høj, med graveret skriveskrift under bunden: »Fra Højskoleforeningens Sangkor 1903«.

Prædikestolen, i kirkens sydvesthjørne med adgang via præsteværelset, er muret i stil med alterbordet. Den har over en høj sokkel syv adkedefag, hvoraf de fem danner en trekvartcirkulær kurv. I de nu hvidpudsede felter var tidligere malet de syv lysestager fra Johannes' Åbenbaring og på soklen en fremstilling af 'livets flod'.

Fig. 6. Altermaleri, Fodvaskningen, udført af Joakim Skovgaard 1907 (s. 319). HW fot. 1998. - Fußwaschung, Altargemälde von Joakim Skovgaard 1907.

Stolestaderne er udformet som bænke med åbne rygge og svungne gavle, der afsluttes med udskårne, forgyldte korsrosetter. Hele kirkens nordparti optages af et stort hesteskoformet *pulpitur*, hvor Carl Brummer virkningsfuldt har optaget lokale former fra middelalder og renæssance. Bærestolpernes særegne leddeling er således inspireret af de vestjyske 'alterstolper' (således ciboriet i Trans),⁸ mens man i skråstiverne fornemmer 'Ribebindingsværk'.

Orglet fra 1904,⁹ oprindeligt med tre stemmer og ét manual, er bygget af Joh. P. Andresen &

Co., Ringkøbing, og 1933 udvidet med én stemme af A. C. Zachariasen, Århus. Disposition: Principal 8', Rørfløjte 8', Salicionale 8' (1933), Fløjte 4'; oktavkoppel, svelle. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Facaden har attrapper af sølvbronzeret zink. Spillebordet er placeret i orgelhusets vestre gavl. På nordpulpituret.

En *præsterækketavle* med navnene på menighedens præster siden 1887 er 1982 ophængt på skibets østvæg under pulpituret. Dens udskårne ramme skyldes billedskærer Wilhelm Michael-

sen, Struer. Sammesteds er ophængt to *malerier*: 1) 1913, Den fortabte søns hjemkomst, signeret »T(roels) Trier 1913«. Olie på lærred, i samtidig skønvirkeramme. Billedet har tidligere tilhørt højskoleforstander Uffe Grosen, Vallekilde. Skænket til kirken 1987. 2) 1932, Portræt af Morten Larsen, kirkens første præst, signeret »(Ludvig) Find (19)32«. Olie på lærred, i kraftig profileret ramme.

Rummet belyses af fire ens *lysekroner* i barokform. *Klokken* er afjern, tv. 73 cm, uden indskrift, formodentlig fra kirkens opførelse 1885-86. Ophængt i østre tårn.

En *mindekrans*, af forsølvet egeløv, for præsten Morten Larsen, er skænket 1936 af frimenighedspræst Niels Dael og hustru. På båndet læses med skriveskrift: »Kære Morten Larsen Hjerteven, d. 19. 9. 1936. Herrens Ansigt har lyst over os, ved dette Lys har vi fundet Vej. Den dybeste og inderligste Tak fra Amelie og Niels Dael«. Monteret bag glas i sort ramme og ophængt i tårnet.

På plænen øst for kirken er opstillet en *mindesten* (fig. 8) for præsten Morten Larsen, udført 1960 af billedhuggeren Torvald Westergaard. Den sortgrå granitsten deles lodret af et bånd af en lysere stenart, der af billedhuggeren er brugt til at adskille det himmelske og det jordiske. På østsiden ses Kristus stående med korset, ved hans venstre side sidder en fuldskægget mand, Morten Larsen, som med sin højre hånd modtager de troende, forrest et barn. Venstre er løftet manende og pegende mod den indhuggede mis-

sionsbefaling: »Mig er givet al magt i himlen og på jorden« (Matt. 28,18). Ved Kristi højre side læses tilsvarende Fadervor.

KILDER OG HENVISNINGER

Tegninger. Kunstakademiet. *Samlingen af arkitekturtegninger*. Forslag til valgmenighedskirke i Holstebro (længdesnit) ved Andreas Bentsen, ca. 1885. - Ved embedet. Forslag til kirkens udvidelse (to planer og et længdesnit) ved C. Brummer, 1905.

Litteratur. *Højskolebladet* 1906, 373-80. - *Holstebro valgmenighedskirke 100 år*, Holstebro 1985. - Nina Dahlmann Olsen, »Seks valgmenighedskirker«, *Architectura* 8, 1986, 113-28.

Beskrivelse ved Niels Jørgen Poulsen, Ebbe Nyborg (døbefont) og Ole Olesen (orgel). Redaktionen afsluttet 1998.

¹ Præsten N. P. Arboe Rasmussen (1866-1914) hævdede liberal-teologiske synspunkter og betvivlede bl.a. Jomfrufødslen. Morten Larsen tog 'åndelig' afstand herfra, men da Arboe Rasmussen 1913 blev retsforfulgt, hævdede Morten Larsen, at Arboe Rasmussen burde fortsætte som folkekirkepræst ud fra ønsket om at realisere en bekendelsesfri folkekirke.

² Formentlig er der, som det gælder for langt de fleste skånske fonte, tale om sandsten fra bruddene ved Höör, hvor også materialet til Lunds domkirke er hentet. Se Barbro Sundnér, »Bygnadssten i Skåne«, *hikuin* 22 (*Kirkearkæologi i Norden* 5), 1995, 234ff.

³ Lars Tynell, *Skånes medeltida Dopfontar*, Sthlm. 1913, 2f., 56; Monica Rydbeck, *Skånes Stenmastare före 1200*, Lund 1936, 303ff.; Mackeprang, *Døbefonte* 359.

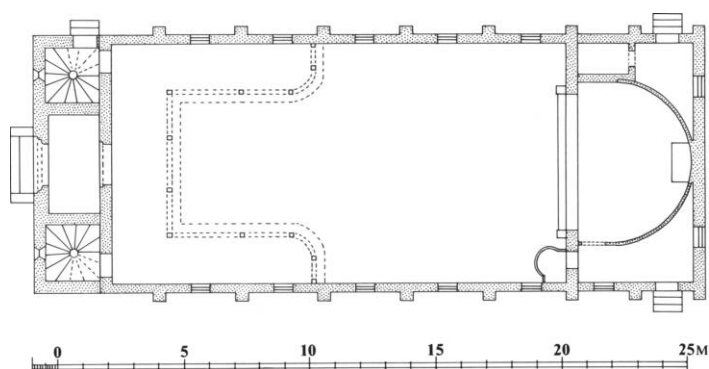

Fig. 7. Plan 1:300. Efter Carl Brummer 1905, tegnet af Marianne Nielsen 1998. Øst opad. - *Grundriß* 1905.

⁴ M. Mackeprang, »Skånske Fonte Vestensunds«, *Från Stenalder til Rokoko. Studier tillägnade Otto Rydbeck*, Lund 1937.

⁵ Ved museumsinspektør Erik Skovs besøg i kirken dette år (korrespondance i NM). Jfr. Erik Skov, »Døbefonte i Viborg stift«, *ViStÅrb* 1994, 40.

⁶ Asger Højmark og Uffe Hansen, *De grundtvigske Fri- og Valgmenigheder*, Odense 1944, 361.

⁷ Oplysningen gives tidligst i *Trap* 5. udg. 1965 og synes ikke at kunne bekræftes af lokallitteraturen om Skærum kapel. Herfra kendes ganske vist en fonte-

kumme, der 1919 og 1928 stod på kapeltomten, men den var af granit og nylig hidført fra et fårehus i Ste-numgaard ved Råsted, jfr. Alfred Kaae, *Ulfborg sogn og saga*, Ulfborg 1952, 68. Selv om Traps oplysning om at valgmenighedskirkens fontekumme før 1885 stod på Skærum kapels tomt således ikke lader sig bekræfte, kan den udmærket være rigtig.

⁸ De vestjyske alterstolper fra 1200'erne var netop 1906 blevet beskrevet af Chr. Axel Jensen i *ÅrbOldk-Hist.*

⁹ Ved embedet. Forhandlingsprot. 1888-1914.

Fig. 8. Mindesten for præsten Morten Larsen, udført af Torvald Westergaard 1960. NJP fot. 1998. - *Gedenkstein für den Pfarrer Morten Larsen, ausgeführt von Torvald Westergaard 1960.*